

4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. українського видання док пед. наук С.Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003.

5. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник. Л.С. Панова, І.Ф. Андрійко, С.В.Тезікова та ін. К.: ВЦ «Академія», 2010. 328 с. (Серія «Альма-матер»).

Бондаренко Вікторія,

доцент кафедри

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

СПЕЦИФІЧНІ МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Методичні принципи детально описують і конкретизують специфіку навчання іноземних мов. У статті проаналізовано такі специфічні методичні принципи навчання іноземної мови: усної основи і усного випередження, комплексності, урахування рідної мови, синтетичності засвоєння, програмування комунікативної діяльності у вправах, єдності і різноманітності цілей і шляхів навчання, принципи взаємодоповнення.

Ключові слова: *принцип навчання, дидактичні принципи, методичні принципи, методична система.*

The methodological principles describe and concretize the peculiarities of teaching foreign languages in detail. The specific methodical principles of teaching a foreign language are analyzed in the article. They are: oral basis and oral anticipation, complexity, consideration of native language, synthetical character of mastering, programming of communicative activity in exercises, unity and variety of goals and ways of teaching, principles of complementarity.

Key words: principle of teaching, didactic principles, methodical principles, methodical system.

Процес навчання дуже об'ємний і багатоплановий. Важко уявити, що всі принципи можуть бути значущими для всього процесу. Під принципами навчання прийнято вважати основні положення, які визначають характер процесу навчання і формуються на основі обраного напрямку та відповідних цим напрямкам підходів. Чітко сформульовані принципи навчання допоможуть вирішити питання про те, як і який зміст навчання обирати, які матеріали і прийоми використовувати. Зарубіжні методисти наголошують на важливості лінгвістичних, психологічних і дидактичних чинників в навчанні іноземної мови, проте поняття «принцип навчання» не є базисною категорією зарубіжної методики і зараз рідко зустрічається в публікаціях, імовірно, через те, що сам термін передбачає домінуючу роль викладача в навчальному процесі, що відкидається сучасними методистами. Слід відзначити, що деякі автори визнають необхідність урахування принципів вивчення і навчання та виділяють такі: *когнітивні принципи* (cognitive principles): принцип автоматизації мовних одиниць (automaticity); принцип використання внутрішньої мотивації (intrinsic motivation principle); принцип використання особистого вкладу учня (strategic investment principle) – його часу, сил, індивідуальних здібностей і т. д. – і низку інших принципів; *емоційно-психологічні принципи* (affective principles): принцип «мовного Я» (language ego), який означає, що при оволодінні іноземною мовою у людини формується «друге Я», що впливає на її почуття, емоції, поведінку тощо; принцип взаємопов'язаного оволодіння мовою і культурою країни, мова якої вивчається (language-culture connection). Також слід враховувати такі якості, як впевненість у своїх силах (self-confidence, self-esteem), здатність експериментувати і ризикувати при використанні нового матеріалу в процесі мовного наслідування іноземною мовою (risk-talking); *лінгвістичні принципи* (linguistic principles): урахування впливу рідної мови на оволодіння іноземною (native language effect); урахування особливостей оволодіння іноземною мовою

як проміжною мовною системою (interlanguage – постійно змінюється мовна система, яка знаходиться між рідною та іноземною мовами і за своєю суттю індивідуальна для кожного учня; удосконалюється в міру оволодіння мовою, наближаючись до системи мови, що вивчається); принцип комунікативної компетенції (communicative competence) в процесі навчання іноземної мови [1, с. 18–19]. Як у вітчизняній, так і в зарубіжній методиці не існує єдиної думки щодо класифікації принципів навчання. У вітчизняній методиці деякі описані вище поняття розглядаються у межах лінгвістичних або психологічних основ навчання і не вважаються принципами, оскільки термін «принцип» найчастіше вживають щодо дидактичних та методичних основ навчання [2, с. 72–77] .

Методичні принципи більш детально описують і конкретизують специфіку навчання іноземних мов. До цієї групи належать: принцип комунікативної спрямованості, урахування особливостей рідної мови, принцип взаємопов'язаного навчання всіх видів мовної діяльності, принцип функціональності, усного випередження, апроксимації, а також ціла низка інших принципів, які формулюються авторами залежно від обраного підходу до навчання.

Мета статті – проаналізувати специфічні методичні принципи навчання іноземної мови.

Принцип усної основи і принцип усного випередження сягає своїм корінням в прямий метод. У 1880 році Ф. Гуен писав, що усне мовлення повинно передувати мові письмовій. Це положення було підхоплено американськими прихильниками прямого методу і стало одним із базисних у їхній методиці. Суть цього принципу полягає в тому, що усне мовлення з'явилася раніше письмового, і людина засвоює рідну мову спочатку в усній формі, тому потрібно спочатку навчитися говорити і розуміти, а це вже забезпечить і вміння читати, і вміння писати. Спираючись на цей принцип, тривалий час (від півроку до двох років) навчають мови на усній основі, тобто без читання текстів і без запису. У мініатюрі цей підхід у багатьох сучасних підручниках набув вигляду так званих усних вступних курсів (від двох тижнів до чотирьох місяців).

Впровадження принципу усної основи викликає заперечення як теоретичного, так і практичного характеру: більшість людей володіє зоровою і змішаною пам'яттю, а не слуховою; одним із непорушних положень психології є таке: чим більше аналізаторів бере участь у засвоєнні, тим воно міцніше; практика показала, що після усних вступних курсів перехід до читання та письма є важким.

Радянськими методистами, які керувалися відомим положенням І. Павлова про провідну роль мовленнєвого аналізатора, був висунутий *принцип усного випередження*. Він видавався досить плідним, тлумачення його, однак, найчастіше не точне. Зокрема, пишуть про те, що при здійсненні цього принципу йдеться лише про усне введення матеріалу, але в основному все будується на обробці письмових текстів. На практиці буває саме так. Але навряд чи це компрометує сам принцип. Принцип же передбачає: 1) не просто введення, а автоматизацію певної дози мовного матеріалу до того, як приступають до тексту; 2) використання тексту як зорового підкріплення і як «змістовної бази» для подальшої роботи; 3) велику роботу в усному плані після тексту.

Принцип комплексності передбачає спільне засвоєння всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності. Однак просто спільне, паралельне існування видів мовленнєвої діяльності – це ще не комплексність. Основне, щоб забезпечувався їх взаємовплив один на одного за провідної ролі кожного з видів поперемінно на різних відрізках процесу навчання.

Принцип урахування рідної мови. Представники різних методичних систем висувають різні принципи щодо рідної мови учнів. Так, прихильники прямого і натурального методів проголошують принцип виключення рідної мови учнів з процесу навчання. Інші висувають принцип опори на рідну мову, треті – принцип урахування рідної мови учнів. *Принцип опори на рідну мову* передбачає, що на уроці учневі весь час необхідно порівнювати форми двох мов, аналізувати їх схожість і відмінність з метою детального розуміння будови мов. Однак це спрямовано на теоретичне осмислення, але не на практичне

оволодіння. *Принцип урахування рідної мови* спрямований на практичне оволодіння іноземною мовою. Підставою цьому є така організація мовного матеріалу, яка сприяє запобіганню інтерференції з боку рідної мови; здійсненню принципу сприяє відповідна організація процесу засвоєння іншомовних форм (лексичних одиниць). Цей аспект значущий для викладача, який забезпечує профілактику помилок, передбачивши їх заздалегідь. Таким чином, принцип урахування рідної мови як би прихований від учня. Слід зазначити, що він може бути ефективно реалізований в мономовній аудиторії, в інтернаціональних же класах, де зібрані учні, що говорять різними мовами, вчителю складніше враховувати особливості рідної мови всіх учнів.

Принцип синтетичності засвоєння. Є. Пассов відносить сюди кілька принципів [3]. По-перше, власне принцип синтетичного засвоєння матеріалу, висунутий Г. Пальмером. На думку автора, синтетичність змусить уникнути аналізу і перекладу. Численне слухання матеріалу, яке подає Г. Пальмер всьому процесу засвоєння, дійсно ставило учня перед необхідністю інтуїтивно схоплювати ціле, навіть не аналізуючи його. По-друге, це висунутий в аудіовізуальному методі принцип глобального сприйняття структур. Також передбачається, що учень тільки слухає цілі структури, не аналізуючи їх, не перекладаючи, імітує і відтворює. До цієї ж групи, по-третє, належить і принцип засвоєння лексики у фразі.

Принцип програмування комунікативної діяльності у вправах висунутий А. Старковим. На його думку, будь-яка раціональна система навчання являє собою програмування відповідної діяльності [4, с. 27]. А. Старков відносить до нього відбір мовного матеріалу для вправ, відбір самих вправ відповідно до етапу навчання, дотримання однієї проблеми, моделювання дійсності із застосуванням наочності.

Принцип єдності і різноманітності цілей і шляхів навчання. У 1967 році з'явилася стаття П. Гурвича, в якій вперше була зроблена спроба сформулювати чисто методичні принципи в повному обсязі. П. Гурвич розкриває цей принцип таким чином: якщо мета – вживання слів у реченнях (у мові), то це не

виключає, а навпаки, передбачає певну роботу з ізольованим словом; якщо мета – засвоєння мовного матеріалу до рівня рецептивного володіння, то шлях до цієї мети може лежати через репродуктивні і продуктивні вправи [5].

П. Гурвич запропонував *принципи взаємодоповнення*. Їх чотири: довільного і мимовільного; усвідомлених і автоматизованих дій; завченого і творчого; керованих і вільних дій [6].

Підводячи підсумки аналізу різних принципів, Є. Пассов запропонував таку ієрархію принципів: принципи першого рангу (загальнодидактичні), що лежать в основі навчання будь-якої дисципліни, зокрема й іноземної мови; принципи другого рангу (загальнометодичні), що лежать в основі навчання іноземної мови взагалі; принципи третього рангу (частковометодичні), що лежать в основі навчання того чи іншого виду мовленнєвої діяльності; принципи четвертого рангу – такі, які значущі для вузької сфери навчання (для використання ТЗН, для навчання граматичного аспекту мовної діяльності і ін.) [7, с. 35].

Зазначені вище принципи взаємопов'язані. Підвищення ефективності навчального процесу та і власне запровадження усієї методичної системи в цілому залежить від комплексного використання принципів. Протягом останнього часу вся прогресивна методика працює над створенням та обґрунтуванням такої системи. Базуючись на знанні принципів навчання та розумінні механізмів процесу навчання, викладач відпрацьовує власні правила, які дають змогу передбачити алгоритм дій, умови навчання, вимоги до власної діяльності та діяльності учнів.

---

1. Сакаева Л.Р., Баранова А.Р. Методика обучения иностранным языкам (учебное пособие для студентов Института математики и механики им. Н.И. Лобачевского по направлению «педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)»). Казань, КФУ, 2016. 189с.

2. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л.С. Панова, І.Ф. Андрійко, С.В. Тезікова та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 328 с .

3. Пассов Е.И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования. Москва: Просвещение, 2000. 174 с.

4. Старков А.П. Обучение английскому языку в средней школе. Москва: Просвещение, 1978. 222 с.

5. Гурвич П.Б., Кудряшов Ю.А. Лексические умения, обуславливающие говорение на иностранном языке, и основные линии их развития. *Общая методика обучения иностранным языкам: хрестоматия* / сост. А.А. Леонтьев. Москва: Русский язык, 1991. 360 с.

6. Гурвич П.Б. О четырех общеметодических принципах организации обучения иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*. 2003. №6. С. 32–37; *Иностранные языки в школе*. 2004. №1. С. 24–28.

7. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: Пособие для учителей иностранных языков. Москва: Просвещение, 1985. 208 с.

Волошина Валентина,

викладач

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

СИСТЕМНО - КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД

У НАВЧАННІ СПІЛКУАННЮ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглянуто системно - комунікативний підхід при навчанні іноземній мові як поєднання двох основоположних ідей навчання іноземним мовам - лінгвістичної та дидактичної. Його концептуальне положення